

# ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌԵՄԱՅՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՎԱԿԱՆ ՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱՄԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖԻՆԱՆՍՈՒԹՅՈՒՆ 1866

ロトト 772

## ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԻ ՏՈՆՏԱ · 5 ՊԵՏՐՈՒԱՐ

Անդզիոյ օրադրութիւնները մեծ զովեսաներով  
կը յիշատակեն՝ Սարովէոն կայսեր զահախօսութիւնը  
Մորնինկ-Հիքոլա լրագիրը յառաջ բերելով՝ Նորին  
Վեհափառութեան զրուցածները՝ ի մասին սիրալիք  
միաւորութեանը անդզիացի և զաղղիացի նաւատոր-  
մդաց, որ անցեալ տարի տեղի ունեցաւ Շերպուր-  
կի մեջ, իւր խնդիրակցութիւնը կը յայտնէ որ եղբայր-  
սիրական համաձայնութիւնը օրբստօրէ և տուաւել  
կրհաստատուի այս երկու ազգաց մեջ:

Մէքսիվօյի և Միացեալ Նահանգաց վրայոք՝  
զաղղիացւոց կայսեր զրուցածները 1. ոնտանի մայմղն  
և Տէլի թէլէկրաֆ օրագրաց մասնաւոր ուշադրու-  
թիւնը կը բաւեն . Այս օրագիրներէն առաջինը  
կը սէ, թէ խաղաղութիւնը գերազանց օգուտ մըն է  
թէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց համար և  
թէ Նորոպայի համար :

Յայտնի է որ Գաղղիսյ կառավարութիւնը ամեն  
տարի ընդարձակ Տեղեկադիր կը շինէ տէրութե՛  
կացութեանը վրայօք և կը ներկայացնէ զայն ազգա-  
յին երեսփոխական ժողովոյն ։ Այս տարուան  
Տեղեկադրոյն մէջ օսմանեան կայսերութեանը վրա-  
յօք հետեւալ կերպիւ զրուած է ։

“Յօռուրքաստանի կայսերութեանը հետ մեր ունեցած յած յարաքերութիւնները այնպիսի վիճակի մը մէջ կը զանուին, զոր կրնամք փափաքիլ։ (Օսմաննեան կառավարութիւնը դովելի ջանիւք կաշխատի վարչութիւնը բարոգիկ լու ու երկրին բնը բը և ուրիշ նպաստամատոյց միջացները զարդացնելու համար Կը քաջալերեմք միջն գյիշեալ կառավարութիւնը, որ յարատեւ է այս շաւլին մէջ։ Բաց ՚ի Փոքր Շահայի և Շահապիոյ քանի մը հեռաւոր տեղուանքեն, հասարակաց անդոդրութիւնը չխոռվեցաւ ամենեին օսմաննեան կայսերութեան երկիրներուն մէջ։

ՅԱՆԱՍՏԱՆԻ ԿՈՐԾԵց ՎՐԱՅՈք՝ ԳԱՂՂԻՈ կահազար բութինը յիշեալ աեղեկագ բայն մէջ այսպէս կը լիսա.

“**Այսինչ** Արեւլքի զորքերը օրվատօրէ ևս առաւել բարոքելու վերայ են; Հեղատան մեծ տէրութեանց մասնութեանցը վերսախին ենթակայ կը լսյ. Տեէպէտե կը յուսացուէր թէ ազգային կամքով ընտրուած և հրաւիրուած երիտասարդ վեհապետի մը շնորհիւը նոր ու բարեբազդ թուական մի պիտի սկսէր Յունաստանի համար, բայց ամուլ և անօպւտ յուղմունքը յարատե եցին նաև յեղափոխական ձկունքէն ետե. վասնորոյ երեք պաշտպան տէրութիւնները համաձայնեցան պատուէր յուղարկելու Ծմէնքի մէջ եղած իրենց երեսփոխանացը, որ Հեղատայի քաղաքագէտ երեւլի անձանց ծանր ու շագրութիւնը հրաւիրեն 'ի վերայ վատանդաց, զորս անձնական մաքառումները և անոնցմէ ծագած անիշխանութիւնը պիտի բերեն Հեղատայի վերայ. Յուսանք, թէ անոնց հայրենասիրութեանը ուղղուած հրաւերը պիտի լսուի, և այս խրատները պիտի դադրեցնեն իրաց այնպիսի վիճակ մի, որ թագաւորութեան հաստատուիլը արդիւլով, կընայ ցաւալի զի ոթութիւններ պատճառել Յունաստանի մէջ”:

Դասավոր մէջ կրօնական միաբանութեանց ջնջուելու մասին եղած օրինաց առաջարկութիւնը հունուարի 17—29ին բաժնուեցաւ ազգային երեսփոխանաց։ Այս օրինաց տնօրէնութեանցը համեմատ՝ միաբանութեանց իւրաքանչիւր անդամոյն, ըստ իւր հասակին, տարեկան հասոյթ մի պիտի սահմանուի, որ 600 ֆրանքէն աւելի և 96 ֆրանքէն պակաս պիտի չըլլայ։ Հասութառու եպիսկոպոսաց թիւը 63ի պիտի վերածուի, որոց տարեկանը 24,000 ֆրանքէն աւելի և 12,000 ֆրանքէն պակաս պիտի չըլլայ։ Տանջուած

միաբանութեանց ընչեց մէկ մասը տեղական բնակչաց հասարակաց սնտուկին պահտի սահմանուի . բայց յայսմանէ յատուկ դրամարկղ մի պիտի կարդ ադրբուի կաթողիկ կրօնին պաշտաման ծախուցը համար : Իսկ միտ մասը պիտի նուիրուի 'ի նպաստ ազքատ քահանայից որոնք արժանաւոր ծառայութիւններ մատուցին եկեղեցւոյն և տէրութեան , 'ի նորոգութիւն եկեղեցեաց , 'ի քաջալիրութիւնս , 'ի նպաստ հասարակաց կրթութեան և ուրիշ բարութիւններ ընելու :

Քաղղոքական ամուսնութիւնները, այսինքն տեղական իշխանութեանց միջոցաւ ամուսնանալը, սկսան և ՚ի դորձ կրդրուին Խտալիոյ մէջ։ Աըհաստատեն թէ այս նորահաստատ օրինաց պաշտպանութեամբը շատ քահանաներ եւս ամուսնացիր են։ վասնդի հոռմական քահանաները մինչև Քրիստոսի 1073 տարին կամունանային ։ և յետ այնորիկ երբոր Գրիգոր Եօթներորդ Պապը Հոռոմի աթոռը նստաւ, իւր առաջին գործը եղաւ քահանայից ամուսնութիւնը արդիւլ։ Ուստի կերեկի թէ Խտալիոյ քահանաները կուզեն այժմ հետեւ նոյն ընթացքին որուն հռոմական կղերը հետեւցաւ մինչև 1073 թուականը։ Պի իբթոր-Խմմանուէլ Յազաւորին չորրորդ որդին ծաղկահասակ Օտտոնէ իշխանը հունուարի 10-22ին վախճանեցաւ Շէնովայի մէջ։ Կորին Բարձրութեամբինը փոխագրեցաւ Սուրբէրկայի մայրը եկեղեցին Դուրինյօյի մօս։ Այս տարածամ կորուստը մեծ արտառութիւն պատճառեց Խտալիոյ Յազաւորին հայրական սրտին, որ փութայաւ եբեք ամիս պաշտօնական սուզ սահմանելու։

Ուուսիոյ օգոստական կայսրը մօտերս հրամանաւ կիր մի յուղարկեց իւր տեղակալին որ 'ի վարչաւ էիս , 'ի մասին Յուլյնիայի հասարակաց կըթութեանու Այս հրամանադրսվ զանազան օդտակար կարդագրութիւններ կըտնօրինուին , այսինքն հրաման կըտրուի կրթաբաններ և գասառու պատրաստող դպրոցներ հիմնադրելու ՚ի պէտս բոլոնիացւոց , Ուուսաց , հոռմէական Հյունաց , Շիբրանացւոց և Լիթուանիացւոց նմանապէս աղջկանց համար գպրատուններ բանալու պատուէր կըտրուի : Այս ամեն վարժարանաց մէջ բոլոնիացւոց լեզուն և պատմութիւնը , նմանապէս Ուուսաց լեզուն և պատմութիւնը գաս պիտի տրուին : Կրօնական գասառութիւնը՝ իւրաքանչիւր ազգայնոց աշխարհական քահանացիցը պիտի յանձնուի : Վերջապէս յիշեալ կայսերական հրամանադրի բոլորովին Հեռու է քաղաքական հակամիտութէններէ :

Տրիմ դօքապետին Յունաւարի ծին Տորթուկալի երկիրը մտնելը պաշտօնական կերպիւ կըծանուցաւնեն . Տեսեաբար Ապանիայի ապստամբական խոռոշութիւնը կատարելապէս զսպուած կըհամարուի :

Լիդզօնիայի Ռօրնաւ տօ Քոմէքչիո լրադիրը կըսէ , մէկ Տրիմ զօրապետը պիտի ընդունուի Տորթուկալի մէջ իրեւ սպանիացի մը , որ աշխատեցաւ ազատելու իւր հայրենիքը 'ի բռնութեանէ , բայց իւր աշխատառ միւնը անօսուած եռաւ :

Միացեալ Կահանգներէն հասած լուրերը կը-  
ծանուցանեն թէ Հարաւային սահանգաց վաղեմի  
սախաղահ միտոր Ճիփրուըն Տէվիսին դատը պիտի  
ուշանայ մինչև որ Հարաւի մէջ քաղաքական իշխա-  
սութիւնը կատարելապէս վերահաստատուի :

Գաղղիերէն լրացրի մը զրածին նայելով՝ Միա-  
ցեալ Կահանգաց երկրագործութեան բերքը խեղճ  
իճակի մէջ կըզտնուի այժմ։ Ըսէպէտե Հարաւային  
սահանգաց մէջ՝ հասարակապետութեան կողմանէ  
բարուած բամպակը, ոս Յուիսին, միւս և ու

Դիեկտումբերի էշւրոպա յուղարկուեցաւ, 12-13 միւնիոն լիուս սթէրլին բռնեց . սակայն 1866 Յ Յաւառուարի 4 ին , զրեթէ բան մը մնացած չէր , բաց ՚ի վկասեալ ու անպիտան բամպակներէ . Խոկ նոր հունձը՝ ամենէն Ճիշտ հաշիւներուն համեմատ , հազիւթէ 500.000 հակի պիտի հասնի : Ծիփախոտաին հունձը , որ 1866ին 340 միլիոն լիուս սթէրլինի արժէք բերաւ , 1865ին հազիւթէ 179 միլիոն լիուայի հասաւ : Բէդրօլիօ կոչուած ողելից իւղին հունձը՝ նմանապէս մեծապէս նուազեցաւ : Բայց աւելի ցաւլին այն է : որ շատերուն ալ մեծ անհանգստութիւն կըպատճառէ , արմաեաց հունձը օր ըստ օրէ շափազանց նուազութիւն դտնելու վերայ է . վասնզի աղասաւած սեամորթ գերիները աշխատիլ չեն ու դեր իրենց ավատ կամօքը :

U. S. F. C. B. T.

Աշշաւոյ 768 թուրվա ծանուցինք թէ Խղմբը  
Ա. Ուսումնակը Յնկերութիւն անուամբ հզօր միա-  
բանութիւն մի կազմուելու վերայ է , բաղկացեալ  
քաղաքիս Հայ երեկոներէն , ուսումնականներէն և  
ուսումնասերներէն : Այս ընկերութիւնը արդէն  
կազմուեցաւ , որուն հիմնադիր անդամները 10 հոգի  
են , այսինքն

Այեծարդոյ տեարք  
Ստեփան Զէլիկ  
Պահան Ոսկանեան  
Պ. Ա. Շլֆիարեան Սահակ Շևալիքեան  
Յօվ. Մաքսուսով Գրիգոր Խսայեան  
Պ. Ժ. Պէրկամալեան Կալուստ Վ. Էմեան  
Շնոր Շաղան Ստեփան Վարպետեան :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՐՆ

## ԱԽՍՈՒՄՆԱԾՔԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Væ Soli!

Երբ նոր ընկերութիւն մը կը հաստատուի , անոր անց պատմերը , ան ո զգակի կերպով , երկու բան կը հաստատեն Հայութակութեան առջև : Դամի տուանձնութեան անկար բաղադրիթիւնը և անկէ ծնած ամերութիւնը . երկրորդ՝ այս ուժ գլն կարօսութիւնը զորնոր մարդու ունի իր նմաններու համար՝ ոչ միայն իր նիւթաւոր այլև իր միտքի և սիրտի պերագերուած պիտոյքը հոգալու ժամանակ : Եր յիշասի . մարդուս կեանքը պաշարուած է անթիւ վասնէների և ինքը շկրնար քայլ մ'առնուլ տուանց իր մօտաւորներու օգնութիւնը և գիտութեան ըցաը ընտուելու : Ամեն բանի առաջընկերութիւնը կը խնդրէ անիկառ թէ՛ տոսոյգութեան և թէ՛ ծերութեան առեն , թէ՛ բարօրութեան և թէ՛ թշուառութեան մէջ , թէ՛ սիրով բորբռուած ժամանակ և թէ՛ վհատութենէ լրուածվացընկենին թէ՛ թշուառիներու առջն և թէ փտանգներու քայլ վասնը ՚ի բնէ կ'գետայ որ իր երջանկութիւնը սիրտի և իր ըլրութիւնը միտքի վրայ զրուած էն . և միտքը կը նայ առեստակոն իշխանութեան մը հետ բաղկասուիլ . իշխանութիւն ողբնար իր կամքը օտարներու բազուկալի հզոր լեռնէ կեանքիս զրիթէ ամեն պարագաներու մլջ :

Առանձնաթիւնը անկարողակիւն կ'արտադրէ , ամզ  
ութիւն կըքերէ . ըսինք . և լնչո՞ւ համար արդեօր ա-  
յօթ պիսի սեպենք հրապարակա խոստավանիլ թէ մենք  
սմենքս , տռանձնապես , մեծ բան չենք արժեկը և կը-  
սափառինք , չառ հեղ , կամ կոյց բազգին գէմ մրմար

մը գայ , արգելքը վերցնէ , դժուարութիւնները լուծէ և տխուր օրերու մշոշը փարատէ . բայց ո՞վ կրնայ ու բռնալոր , երբ ամենքս մէկ սիրառով և մէկ միտրով կը կապտինք , մեր կարողութիւնը բիւրապատիկ չ'աւելնար և շատ անդամ յազդութիւն չըրերէք . ո՞վ կրնայ ուրանալոր , ամենէն տկարը , երբ համակիք բազմութեան մը նայուածքին ներքե կըդտնուի կամ առնութեան օրինակէ մը կըգրգափ , առիւծ շկտրիք և դիւցազնութիւններ ընելու կարող չ'է . . . : Ի՞նչ թէ ութեամբ մարզուորները զօրութիւն կըներկայացրնեն՝ միթէ ցըրտա՞ծ ժամանակ եթէ գնդովին ամփոփուած ատնն : Աւելորդ է պատասխան բնտուել և փաստուր զիգել , վասն զի ընկերութենէ ծագած նիւթական զօրութիւնը արեւի պէս յայտնի է նաև այն մարդկուուր որոնք , ատելութենէ կրծուած և անբարոյութեամբ ծրդուած , չ'են ուզեր հաւանիլ թէ ինչ մեծ բարիեներ կրնան բխիլ միաւորութեան սկիզբունքէ : Մեզի համար՝ այսօր չ' որ լուսուորուած ազգերու օրինակը և մեր անձնական փորձը անդրդուելի համոզում տուին այս նիւթի վրայագր . բայց ափառ'ս , այսօր միայն պարագայնները կըներեն որ միաւորուինք և զօրութիւն դտնելէ ետեւ ոշխատոյնք , ձեռքի նմանք եկածին չափ , կամաւոր գունդ մը շինելու մեր յաւիտնական թշնամոյ դէմոր է տղիսութիւնը և հետեապէս անբարոյութիւնը : Տասն և իններորդ գարուս Երոսայի զօրութիւնը և իր հրոշքներուն մեծագոյն մաղին գալունիքը ուրիշ տեղ բնտուելու չ' : Ընկերութեան ոգին իր զրոշմով , զիմք կընքեց և այս կնունքը ընդունելէ ետեւ իր ուժք մանաւանդ զգայի եղաւ տիեզերքին ուշադրութիւնը գրաւելով և անհուն աղողիւնքը երևան հանելով . . . :

Բայց այս նիւթական գօրութիւնը մեզ չըտեր , կ'ու  
զենք ընկերական տգիէն ծծել այն տաեն հիւթը զօրնոր  
կըվայշեն լուսաւարութեան ձշմարիս զաւակիները : Ան-  
ուրանակի է որ երբ մարդոս օրինաւոր բազմութեան մը  
մէջ կըմտնէ , իր միտքը ուրիշ միտքերու հատ քառուելով  
շխուելով , կ'ընդունի փոքր առ փոքր այն արժնութիւնը  
և փայլութիւնը որոնք զինք օրէ օր աւելի հեռու կըտա-  
նին նախապաշտումներէ , և անզգայալովէս , կ'ընտե-  
լցոցնեն բարոյութեան և մարդկութեան օրէնքներու :  
Արտաքին աղդեցութիւնը այնպէս կըդործէ՝ որ մարդու  
կըզորմանայ երբ , ատենէ մը ետքը , ինքզինք գլխովին  
փոխուած կըգտնէ և տէր՝ այնպիսի կարծիքներու որոնց  
անունը անդամ առաջ իրեն անծանօթ էր , այնքան ըս-  
տոյդ է որ միտքը գուրսէն կընդունի իր խորհելու պաշ-  
չարքին մեծ մասը և չատ քիչ բան կ'աւելցնէ իր կողմէն :  
Մենք հիմու մանաւանդ կ'զգանք , յայտնի կըտեսնենք  
որ մեզ կըպակսի վայր մը (միլեօ) ուր միտքով իրարու-  
հաղորդուելու պատեհութիւնը ունենանք և իրօք ու-  
սումնամիջութիւն մը հիմնանք մեր մէջ լուրդովին ար-  
տաքսելով արևելայա բառապիսութիւնը (Ֆրազերօֆի) :  
Եւ ո՞վ մեզ կ'արգիէ այս մեր պակսութիւնը լցցընելու-  
եթէ ոչ մեր հին ծուլըթիւնը . և ո՞վ կարգիէ մեր տար-  
տամ ու անհոգ վարքը փոխել և ուսմունիրի սիրահարիլ  
եթէ ոչ կամապաշտ առանձնութիւնը : Ալտարագրենք  
ուրեմն մէզմէ հեռու առանձնութիւնը , և ընկերութեան  
Ոգւց նուիրուելով՝ կըհաւաքուինք կտուա որ միտքեր-  
նիս զօրութիւնն առնու և հարկաւոր եղած պնդութիւնը  
ընդունի մեր ուսումնասութիւ պարտքը լիովին կատարելու  
համար : Ասով ոչ միայն մեր արժէքը կ'աւելցընենք , ոչ  
միայն մօտաւորներու չարժում կըհազըրդենք՝ այլև փոքր  
ծառայութիւն մը ըրած կըսկառինք ընդհանուր լուսա-  
ւորութեան , որուն փառքը և օգուած ամեն բանէ վեր  
կըդաստին գիտութեան ստուգապէս սիրահարէ մը :

Սակայն, եթէ առանց քօղի խօսիլ ուզենք, այս նոր  
դրութիւնը ևս, զրբնոր ընկերութեամբ ձեռք կըքերենք:  
Հերիք չժուկիր մեր նպատակին հասնելու համար : Առոյն  
է որ մարդուս միտքը մեծ զօրութիւն մ'է, սոոյդ է նաև  
որ անկէ կըքիսի գիտութեան բոլոր ըսցը, բայց ըսցը  
միայն չըբաւէր բնդմնաւողութիւն տալու համար : Լոյն  
ին հետ մէկուղ տաքութիւնն պէտք է և այս տաքութիւնը  
Նը սիրով միայն կրնայ չնորհէլ մեր՝ վասնզի, բարոյա-  
պէս, սիրով է կեղրոն զգայուն կեանքի : Մարդս որդուն  
խորհի այնքան աւելի մարդ է, չ'ենք որանար երբէք  
բայց կը համարձակինք ըսել թէ՝ անիկս ս'ըքան զգայ-  
տինքան աւելի ազնիւ մարդ է, և լուսաւորութեան բու-  
նպատակը ուրիշ բան չկրնար սեղուիլ եթէ ոչ աղճի  
մարդիկ պատրաստել: Միթէ՝ զգայումը չ'է որ զմեն-  
ներսէն կըդրդէ և գործելու կըբանադատէ, և ո՞վ չցի-  
տէր որ խորհուրդը երբեմն գեղեւում (եզիրասիօն) կա-  
ձգէ մեր վրայ ու կամքերնիս կըսառեցնէ : Ի՞նչ օդու-  
է երկինք չստիել, երկրիս փորութիքը զննելու մէկ խօ-

թուլ՝ միտքի զօրութեամբ բնութեան գալուսկիցը՝ թա-  
փանցել, եթէ անչդառութեան մասով և անտարբեր կը  
կենանք, եթէ պատ աչքով կը դատինք թշուառութեան  
արտասուքը, եթէ չենք զգուր անմեղին տրուած վէրքը։  
Եւ ո՞ւր արդեօք զդայուն կեանքը կը մայ փթթվէլ, ծաղ-  
կիլ, եթէ ոչ սիրացօդ ընկերութեան մը մէջ. և արդեօք  
ո՞ւր սիրու իր բոլոր ծաւումը կ'ընդունի, եթէ ոչ  
քնքուշ սիրտերու քով։ երկար չ'ընենք ո՞ւր տրդեզը  
մարդս Ծնեանսիլ) վսիմ խօսքերը կրկնելու փառքը կը բ-  
ռայ ունենալ. «Մարդ եմ. եւ կ'զգամ որ ինձ օտարուի  
չ'են այն ամեն վիշտերը, որոնցմով իմ նմաններս  
կը համարականին»։ ո՞ւր և ե՞րբ կը հարցը ընենք, եթէ ոչ  
ընկերութեան գոզը և անոր գուրավ վառուած ատեն։  
Միթէ եսութեան կոմ առանձնութեան խորչը մութ-  
փոսի մը չ'նմանիր ուր երկնիքի մարդուր ջուրը տնգամ  
կրհուի և կաւ կը դատանայ . . . . : Երբ կը մտածենք որ  
ինքնային սէրը մարդուս կազմուածքի հիմն է և երբ կը  
տեսնենք որ ընկերական ոգին՝ ազնիւ զգացումները  
արթնցըներով, այս ստորին սէրը մարդկային վեհ սիրոյ  
կը փոխէ, անկարելի է որ ընկերութեան այս հրաշքը  
քամահրենք և չփութանք միաւորուիլ, սիրտերնիս ի-  
րարու բավ բերել ու եռանդով աշխատիլ որ իրենց բո-  
լոր ծաւալութիւնը ընդունին անսնք։ Անտրէ Շէնին՝  
բանաստեղծները կը յորդորէր որ սիրտերնին բախեն ե-  
թէ կ'ուղեն հանճար գտնել(2). և մենք կ'ըսենք մեր ու-  
սումնասէրներուն, եթէ կ'ուղէք որ 19րդ դարու ճշմա-  
րիտ զաւակ սեպուիք, սիրտերնիդ բախեցէք. վասնզի  
հոն են ազնիւ զգացումներու ազբիւնները և լուսաւորու-  
թեան լնտրած վայրը . . . . :

Ահա եռակի զօրութիւնը պրով Ուսումնատէր Շնկե-  
րութիւնը կը յուսայ շարժիլ և ուրիշներու շարժում տալ։  
Պօլսի օրագիր մը ասոր երազ կ'ըսէ և կըթշւամանէ,  
իբր թէ աւելի լաւ չսեպուի այսախի երազները ընկե-  
քան թէ տեսակ մը մարդերու արձագանգ ըլլուլ։ Ահ  
մեծ փորձ սիէտք չ'էր գուշակելու համար որ թշնամնու-  
քը չպիտի պակսի մեղ. բայց՝ ստուգիւ, միտքերնէս  
անգամ չէր անցներ երբէք որ զես երևան չ'ելած և  
չքննուած նախատինք պիտի ընդունինք թուղթ մրո-  
տողէ մը։ Այս ալ մեծ փառք է և ամեն մարդու տրուած  
չ'է տունին դուրս չ'ելած չնդրհաւորիլ։ Խզմիրի անկախ  
և աղնիւ մասը իր համակրութեամիր և գովեստով զմել  
պատուելու ատեն՝ միթէ ներելի՞ չ զարմանալ եթէ հա-  
կառակ մասը զիմակ առնու, Պօլսեցոյ մը եաւ պահ-  
ւոտի և անոր բնրանով մեր վրայ թշնամնիք հոսէ։ Աչ  
բնաւ. նախաղրուած ներդաշնակութեան համար(3) այս  
ալ պէտք է եթէ Լէյանից մեծ փիլիսոփային դրութեան  
հաւատ ընծայելու ըլլունք։ Ասկայն եթէ նախատինքէ  
մը չ'ենք դոզգիր և եթէ զայն արհամարհէլու. զօրու-  
թիւնը կ'զգանք, զովիստներով ևս չ'ենք ուղեր ուսիլ  
և թունաւ. Այրունիքներու մը ջ մեծցած չենք և անուշ  
խօսքերու հարբածութիւնը մեղ զգուանիք տուած է մշտու-  
գիտենք որ այս կեանքս պատերազմ է, գլուխնիք որ ո՞չ  
անուշ և ո՞չ դառն խօսքով բան մը կը փոնուի՝ հասա-  
գործքով. գիտենք որ երբ մէկը առանց թշնամնոքի և  
վասնդի կըյալգիտէ ճշմարիտ փառքով չկրնար փառա-  
ւորուիլ(4) և մեր խնդրածը ճշմարիտ փառք է։ Միթէ  
արժանի պիտի ըլլունք անոր, միթէ մեր եռանդին չսովի  
արդիւնք պիտի երեխ(5) և բարիք պիտի տարածուի(6) ապա-  
գային մէջ. Աստուած միայն գիտէ։ Անզմէ աշխատու-  
թիւն և ուսումնասէրներէ ձեռնառուութիւն, մնացորդը  
մտրուս կարողութեանէ վերէ։ Հիմա մեզ ասպարէդ  
կ'ընտրենք ուսմունքի փշափ գաշտը և հոն կ'ուղենք  
առնապէս կրուիլ, վասնիք հոն ապաւինած և զօրացած  
կըտեսնենք տգիտութիւնը, մեր ազգեցութեան սիսերիմ  
թշնամին։ Ի՞նչ պէտք է որ զանիկա հալածենք կամ տ-  
նոր սաստիկ հարուածներ տանք. — Ուսումնատէր ան-  
ձերու միաւորութիւնը։ Եւ ո՞վ արդեօք բովէ մը կընա-  
տարակուսիլ որ այս միաւորութիւնը չպիտի հաստատու-  
մեր բոլորտիքը։ Միթէ Խզմիրի մը ջ և Խզմիրի արժուու-  
հասարակութեան հետ խօսելու պատիւ չընի՞նք . . . .

Ասկէ 30—40 տարի առաջ, ծերունիք գեռ յիշելու  
ցաւը ունին։ Փարք Ասիայի Հայոց մուական և բարոյա-  
կան կառավարութիւնը իզմիրցիներու ձեռք էր, և այ-  
կառավարութիւնը ձեռք բերած էին, վասնիք ուսմունք  
կըսէրէին և ուսմունքով կը փայլէին։ Երբ տակաւին ու-  
րիշ քաղաքի մը Հայերը տգիտութեան մութի մէջ կ'ն-  
րերացին՝ Խզմիր ոչ միայն արթուն կը հսկէր վտարան

զրւթեան սուրբ աւանդութիւններու վրաց՝ այլ և մեր ձևկայ ու հետաւոր քաղաքաներու լեզուազէտ, ուսումնաւոր և արհեստաւոր զաւակներ կ'ընծայեր : Երբ դեռ ուրիշ քաղքի մը ազգայինք, վիզերը բանութեան լուծէն ծոված, կարծուած ազդապեաններու կամքը օրինակի տեղ կըդնեին և անոնց առջեւ դրուխ կըծուին, Խզմիր անկախութեան և ԽնչՔՆՅՈՒՀՆՈՒԹԵԱՆ օրինակ կրուստար նաև հեռաւոր քաղաքաներու : Խնչչէս եղաւ որ Խզմիր իր հին աւանդութիւնները ուրիշ տակ տառ, ինչչէս իր իմքնօրինութիւնը, սիրալի ինքնօրինութիւնը, օսարոսի կանոններու զոհեց, ի՞նչչէս իր ճակատագիրը կարծուած ուսումնականներու ձեռք ինկաւ և սուրբ Սեպորտի տառնը եղաւ ապաւէն ծաղրելի ուսմունքներու . . . : Հոս տեղը չ'է բնոտել և անցեալին ալսուր օրերը նկարագրել . . . : Ուսումնասէր Ընկերութիւնը խոսվութիւն հանելու դիտաւորութիւն չունի, հասկա միաւորութեամբ կուզէ տրուած վերերը դարմանել և որբան կարելի է, եղած վնասին գէշ հետևանքները արագիել : Ծանր պաշտօն, զորն որ ուսումնասիրութիւնը միայն կրնաց թեթեցնել բոլոր իր հսկողութիւնը ամենու վնալ Ա. Սեպորտի գալրոցին վրայ, մեր վազեմի փառքին իսանձարոյրը և ապագայ բարօրութեան կեղրոնը :

Հո՞ն, և միայն հո՞ն, բնտուելու է այսուհետեւ մատական և բարեցական անկախութիւնը զորնոր օտար քողքի մը ազգեցութիւնը վասնգի մէջ զրու, և ուսմունքի փայլունութիւնը որով Խզմիրի ժողովուրդը կրնաց իր առջի կացութիւնը գտնել իրեւ յառաջագելմ զունդ ազգային զարգացումի : Օզին մէջ կ'աշխատան անոնք՝ որոնք յասերնին կը գնեն օրինակուած կամ օտարէն մուրացած կարծիքներու վրայ : Երբ ժողովադրդ մը իր աւանդուածիւններէ կը զրկուի՛ ծառէն քաժնուած ճիւղին կընմանի . շատ քիչ անդամ իր նախակին հի թը կրնաց պահել և ծառենական ու ապահովեալու . . .

Ազգմիրցիք , քառան տարի շարունակ ցոյց տուիր աղա-  
դայիններու և օտարներու որ կոռուիլ գիտէք բաժնուելով  
երբեմն անչվան և երբեմն հիմնաւոր խմբիրներու վրայ ։  
Հիմն ցոյց տուէք օտարներու և ազգայիններու որ միա-  
ւորիլ գիտէք վարժութեան տուն մը ծագիկցընելու և  
ճշմարդկան ուսմունք ծաւալելու ատեն ։ Պակասութիւննիդ  
երեսան համեցիք , ո՞ր գրերու կըպահէք ձեր բարի յատ-  
կութիւնները ։ Միթէ կ'ուզէ՞ք որ համազգիք և օտա-  
րազգիք ըսեն թէ այս յատկութիւններէ զուրկ էք . միթէ  
կ'ուզէ՞ք որ . . . . :

Ազգմիրցիք , մեծարտութիւնը նեղ ատեն և բարի յատ-  
կութիւնները սև օրերու մէջ կըյայտնուին , և երէ կը  
կարծէք որ ձեզ համար ասկէ աւելի սև օրեր կամ՝ կը  
սիսալիք մեծագէս . վասնզի տղիսութիւնը ձեր գաւակ-  
ները գերի ըրած կ'առնու , կըտանի և նիւթամոլ կետն-  
քի թյունով կ'ապականէ ։ Վարժութեան խնդիրներու  
մէջ մանաւանդ , մի՛ մոռնասք երբէք , ժամանակին կո-  
րուսար անդարմանելի է և միտքին խոնդարումը՝ անեղ-  
ծելի : Երբ տղայի մը վրայէն տարիներ կըսահճն , կանց-  
նին և իր միտքը գասուարկ կըմնայ՝ կամ , որ աւելի արտ-  
միկի է , սուս տախիններով կըլցափի , չկայ զօրութիւնը  
մը երերիս երեսը որ եղածը նորոգէ և տղայութիւնը

Վարչէ : Ծուռ մեծացած տունկը կը կտրուի՞ շըշտկուի՞ ։  
Իզմիրցիք, եթէ աղջուոթիւնը կ'ստիաէ որ աղճիւ  
կերպով վարուինքօ), միթէ համբաւը պարտաւորութիւն  
չը գնէր ձեր վրայ որ անոր արժանի գործ տիսնէք, և  
ի՞նչպէս ձեր այս համբաւը ստացաք . միթէ տպիսու-  
թիւնը շցիլո՞վ եթէ անոր դէմ՝ շարունակ կուռելովէ  
Նայեցէ՞ք վայրկեան մը ձեր բոլորտիբր և շուտովկըտես-  
նէք որ 1845էն մինչև 1865 երեք սերունդ տղիսու-  
թեան զո՞ւ եղան . նայեցէ՞ք և խորյոն կ'զգաք որ նիրկայ  
սերունդէս ալ մեծ յոյս մը չկրայ, վասնդի իմաստակու-  
թիւնը արդէն սկսած և շատ միտքերու մէջ արմատ ձը-  
գած է : Պանէ նորագոյս սերունդը վլոանդէն աղատելու  
աշխատեցէ՞ք եթէ կ'ուզէք ապագային մէջ ըստաւորու-  
թեան օր տեսնել և ուտմունքով պարծիլ : Անմիութիւ-  
նը և կոիւր ձեր իյնապոն և ետ մնալուն պատճառ եղան՝  
եթէ հիմա միսախիտ կոսմքով սուրբ Մեսրոպի տունը  
ձեզ ասպարէզ ընտրէք և ասկէ ետքը տղիսութեան  
զէմ միայն կոուիլ որոշէք, մի տարասկուսիք որ՝ մեր ո-  
զորմելի հայրենիքը ձեզ երախտադէտ պիտի ըլլայ և ո-  
տարագգի ուստամասերները ծափ պիտի զարնեն : Աղ-  
դի մը առաջին պարծանքը միտքի արդիւնքներ են, և  
մարդկութեան մէջ համակրութիւն ստանալու համար  
աղդ մը կը հարփազրուի կամ միտքի և կամ միթական  
զօրութեամբ ընդհանուր լուսաւորութեան ծառայու-  
թիւն մը ընկլ. . . . :

4) Homo Sun: humani à me nihil alienum puto.

2) Frappe-toi le cœur, c'est là qu'est le génie.

### 3) Harmonie préétablie. 4) À vaincre sans péril.

4) A vaincre sans peril on triomphe sans gloire.

### 5) Noblesse oblige

Եթէ քան տարուան կոխը դառն յիշատակէ մը ու  
րիշ բան չձեց Խվճիրի մէջ և եթէ օտարին ծիծաղը չորչ  
ժից, հաւաստի եղիք որ վիրատին տպիտութեան դէմ  
զինուիլը տպնիւ յիշատակ մը պիտի ձգէ, և ճեր վրայ  
փառք ու պատիւ հոսելէ ետքը՝ ձեր զաւակներուն պիշ  
տի տայ այն նուիրական հուրը (Քեօ սաքրէ), որով  
միայն կը պահուին ուսմանը իւ սէրը և գիտութեան նշոյքը:

Երբ Սուլիման Սպա-իւլ-Ազիզի պէս վեհ թագավառի իշխանութեան ներքեւ ապրելու երջանկութեան հասաք, երբ անոր բարձր կամքով կրօնիքի հուլածութիւնը, հսկատակութեան եղած նախատինը ու զրկանքը անեց բեսոյթ եղան և երբ թույլտուութիւնը և հաւասարութիւնը ձեր ձեր գրաց կը հսկին, վարժութիւն և դիտութիւն տարածել ոչ միայն մեծ փառք է այլև անհրաժեշտ պարտքը Այս պարտքը կատարեցէք, և այն տառեն Գրդ զարուա Ոգին զձեզ չ'ուրանար ու իր լոյսով կը բաւարուէ ձեր մատղաշ զաւակննիր՝ որոնք իրաւունք ունին նիւթական կեանքի հետ մէկտեղ մատկան կեանք ինսդրել ձեզմէ . քանզի միտքով և սիրառվ մանաւանդ մարդու անասունէն կը զատուի և բարօրութիւն մը կրնաց վայելիւ Եթէ լուսաւորութիւնը բարօրութիւն չնշանաւ կեր կամ զայն ձեռք բերելու գործիք մը չէ, և եթէ գիտութիւնը պաշտօն չ'ունի միտքը լոյնցընէլ և սիրութը բարձրացընել լուսաւորութիւնը գաւառի բառ մ'է և գիտաւթիւնը՝ արտաքին զարդ մը : Տղայութիւնը կրնաց այս զարդով հաղուիլ, սգուիլ և ռամիլին աշքը ներկել, բայց 'ի վերջէ կ'զգաց որ ինքզինք կը բարէ և կ'ակսի ափառաալ իր անմասութեան վրայ՝ եթէ անէծք չտեղաբ իրեն վարժութիւն առուղ սուտ զրադէ մներու դիմէ :

Վզմիրցիք, եթի ճշմարիտ ուսմունքով լրասառութեալ կը կը հրատիրենք՝ բարօրութեան արե կ'ուզենք աւետիկ և ոչ գյտութեան օրեր. Հիմայ ձեզ կ'ինայ ընտրութիւն մը ընկել և Ռւսումնասէք Ընկերութեան հետ ՚ի սրտէ միասորիլ, ինքնկոչ ուսումնականները դպրոց գրկելով: Հոն այս տեսակ ուսումնականները պիտի հասկընան թէ ինչ է ուսումնասէրութիւն, և իմաստակները պիտի ստվրին թէ ինչ է իմաստասիրութիւն:

Ա. Սենապետ, Ս. ՌԱԿՈՆԵԱՆ  
Կըդովեմք Ուսումնակը Ընկերութեան հիմագիր  
անդամոց բարենախանձ ջանքը . զոր քաջալերութե  
և օդնութեան արժանի կըհամարիմք . Ակայն  
յայտնի է թէ ամեն նոր հիմագրութիւն և նոր զոր  
ծառնութիւն մի ՚ի սկզբան իւր դժուարութիւնները  
կունենայ . ուստի Ուսումնակը Ընկերութեան առջե  
ևս այս տեսակ դժուարութիւններ արդէն ելած են.  
որոնք խոչեմութեամբ և խաղաղասիրական շանքով  
կրնան դիւրանալ . վասնզի բոլոր Զմիւռնացին այոց  
նպատակը միենոյնն է . այսինքն սուրբ Անտոնառ  
գպրոցին և Հոփիսիմեանց վարժարանին բարեկար-  
դութիւնը և յառաջադիմութիւնը՝ կարելի եղածին  
չափ համաձայնել գարուս յառաջադիմութեանց հետ

Հետեւալ նամակը կալկաթայէն յուղարկեցաւ  
մեզ՝ ի հրատարակութիւն :

၁၂၄

Յարգոյ տէք ,  
Զմերային եղանակ տարւոյս այլափոխեալ' մինչ  
ցայս վայր չետ մեզ զսովորականն սառնութիւն որոյ  
պատճառն ասի՞ 'ի Սեպտեմբեր ամսոյ հետև դադա-  
րումն անձրեւոյ , որ եւ ինալ իսկ առիք ապականու-  
թեան եւ նուազման սերմանց' այն է ցորեսն , որից'  
սիսեռն ենալլին . ուստի զին պարենից օրըստօրէ աճի  
եւ դժուարանայ կեսնք հասարակաց' մանաւանդ չը-  
քաւորաց :

Պաշտօնական գրութեամբ սրբազն Մովսէս արք-  
Եպիսկոպոս թէմակալ Առաջնորդին Զուդայու վահաց  
առ, գերապատի, տէր Զօրաք Մ. Մատուկեան եկեղեց-  
պատին, 'ի 17Երորդում ամսոյս եկեղեցին մէր տեղոյս'  
թէպէտ տիսուր' այլ մեծաշուր հանդիսին կատարեաց  
զինգեհանգիստ երեք երանեան Մատքոս կարուղի-  
կոսի ալասէն .

Թագե եպիսկոպոսական ընդ մարզարտայեն. վա-  
կասաւ՝ եւ ոսկեձամանց եմիփորանաւ, խաչի՝ եւ Ա-  
ռևտարանաւ բազմեցուցեալ ՚ի վերայ սեւարօղ տրա-  
պիզի յաւագ դասուն կողմ սեղանի՛ յայս կոյս եւ յայն  
կոյս յուղեալ զմոնենս, որպէս եւ բոլոր օահս :

Ի սկզբնի «խորհուրդ խորին» երգոյն զգեստառ-  
րարեան սրբոյ Պատարազի՝ սպազմակալ էկեղեցւոյն  
սկսաւ զամ քան զգամ ցաւարտ պատարազին հար-

կանել. զինի , «Առաքելոց սրբոց» երգոյն՝ ընթերցաւ . ի սեղանի գուխազիր վանահօրն Զուղայու , ապա զերապատիր տեառն Յովհաննու Խաչիկեան խաչակիր առագերիցու դարձուցեալ գերեսն 'ի ժողովուրդի' վերայ «Հովիր քաջ» բնաբանի համառօս եւ անդուր կախումն ինչ արար յուշածելով զցնուրն եւ գարժանառուրդին հանգուցեալ Հայրապետի՛ քէ 'ի պանորիարգուրեան 'ի և . Պօլիս եւ քէ յընդհանուր եպիսկոպոսապետուրեան յէջմրտժի՛ եւ քէ 'ի զրաւոր երկանցն , զորս անջինջ եւ անման յիշատակ պանուրիագեալ Ազգիս հայլի՛ : Մադրելոյ եւ հետեւապէս զյանցրդուրին հզօրի եւ արժանանորդ ուրուր յընդուռ սուրբ 'ի տեղի , որպէսզի բակից օգնեւտ իմն անկեալ եւ անտերունջ ազգին առքերել . եւհօտիս բանառոր ողի հեզուրեան եւ շնորհ երախտագիտուրեան 'ի ճանաչէլ զնովիսա' զբարերարս եւ զաշխատաւորս տանն Ազգի , եւ այսպէս յանգաւորեալ զբանն 'օրինեաց եւ զազգս Հայոց : Ապա պատարացիչ քահանայն սկիռու «Եւս առաւել զեպիսկոպոսապետոն» , յիշելով զհանգուցեալն ըստ ծիսի Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ եւ զինի պատարացին վճարեալ զկարգ պաշտօնին , դարձու ժողովուրդն ի տիրուրեամբ 'ի տուն :

Յասելն նորմ զգքրուքին է, զնթանառուքին յաջորդին հանդերձելոյ՝ թերեւ իմն թերեւս ունաց բուեցաւ խնդիր, այլ ըստ մեզ՝ զործ առաջին էն խնդիր եական, մանաւանդ՝ ի ժաֆանակիս ամիշխանուքեան մերում՝ յորում նոյնինքն կարուղիկոս իբրեւ բազաւոր պարտաւորի լեռու և՛ գմարմնաւոր պակասուր մեր, ասելի է՝ զի երեւ չունիմք բազաւոր, զննես ունիցիմք նզօր էն ազգաշեն կարուղիկոս գուշաւ էն դեկ նաւու եկեղեցւոյ էն ազգի, վասն նանելոյ զժողովուրդն անսայրաք ՚ի բաղչը էն սպահով նաւահնգիստ. բաջ տրամախոնեալ՝ թէ տիկարուրիսն զիսոյ բաղկացուցան զգքրեղուրին անդամոց մարմնոյ :

Յասելու դարձեալ՝ գերախտազիտուրենէ ազգիս ոչ  
վայրապար , յորժամ զեն եւ ասպար եկեղեցականաց  
ասին սեր համակրութիւն , զերմեռանդ նպատակու-  
թիւն , մանաւանդ եւ զօրեղ ձեռնոտուրիւն ազգայ-  
նոյն , ոչ ապարեն զգալի բուժ ՚ի քանի ամաց հետէ  
եւ այսր' անհամածայնութիւն պատուելի եւ քաղա-  
քակիրք Պօլսոյ ազգայնոյն մերոյ ՚ի վերայ Սահմանա-  
դրութեան , գորմէ ազգային թերթը անմիջապէս հա-  
ռաջէննեւ փողով գալարափողով գորտմականս հնչէն  
յոյրտս աշխարհի : Այսօր ընտրութիւն անդամոց  
Վարչութեամ՝ եւ ՚ի վաղին հրաժարումն նոցին յու-  
սահմատաբար եւ անարգանօք . զի՞նց առ այս անհան-  
ձարաւոր զնացս ծողովրդեան գործի բաւեն կարու-  
դիկոս կամ պատրիարքութք ամենայն զօրութեամբ  
եւ իմաստուրեամբ իբրևս զյուխն եւ նովուապէտ ազ-  
գին յօդուտ ընդհանուր , մինչ ի մասնաւորն անզամ  
ընկալնուն ՚ի ծոց՝ փոխանակ նպաստից զօնիքորանս  
եւ գորտունջս յաներկիւդածաց . կարդա թիւ 87 լրա-  
գիր Կիլիկիոյ՝ որ ասի առեւալ ՚ի յաւելուածոյ 616  
որուոյ Հաւատիս թերթի . կարէ որ հաւատել մեզ  
արդեօք՝ թէ Բնուրիւնն զեյարողութիւնն երկուց ձեռնաց  
հաւատացեալ ՚ի մին , եւ ոչ ուսուցեալ միոյն լուս-  
նայ օժիկն . եւ եղուզակ գեկնակ :

Թէկ յիբաւացիս՝ եւ թէ յանիբաւս , ամեն ուրիք նոզեւորականք մեր յաներկիւղածաց անխտիք բամ-  
շասին՝ եւ իբրեւ վկայեալ դպրոց վատահամբաւու-  
սն նշանակեն , հազիւ երբէք խնամ 'ի պատուակա-  
նագոյնն ընծայեալ եւ զլուս 'ի վատրարէն տարո-  
ւոչեալ (թէրեւս առաւել պատի յանարգս' ըստ մա-  
երեւուրին) . Եւ երէ այսպէս՝ զի՞նչ բաջակէրս լաւա-  
լունին , եւ զի՞նչ վարձս ոգոյ բարձողաց 'ի յուս  
ոցին զբեոխն ծանունս վատահամբաւուրեան . վայ  
ալթակդուրէան այսինքնին :

Սպառն օրենսդիրն Արքնացւոց՝ չիշխեաց՝ ի հայրապետն իմնել օրենք պատժոյ . եւ մինչ հարցին պատճառն՝ առաց, «զկարծե քե մտցէ յերկիր ոմիր մն դժնդակ՝ յառնելոյ գաւակին՝ ի սպանուրին ծնուին»: Սապէս եւ Լիկոյարդէս իմաստուն՝ օրենսդիրն ակեղոնացւոց, չիշխեաց օրենս պատժոյ յերախտառոս վերածել՝ ասելով, «Յուցանք եւ նրել իմն է աւատալ՝ չճանաչել գերախտառորս, եւ բարեաց նդյեմ նոցին՝ առնել զջար»: Թոնի այժմ յարիցեն ունակիրքն եւ փոխիցեն գերախտանակ մտաց եւ վարուածոցն հակադարձ :

**Զունիմը մերձաւոր յաբացոյց՝ քան զմահ երկուց  
սպուազիւտ անհատից, այն է կարուղիկոսի՝ եւ  
սինազարթան Կարապետ վարդապետի, որոց պա-  
տումն ՚ի տանէ աջառուեամն՝ ոչ սպաս չունել-**

մանաւանդ՝ յերաջնացեալ սովոր գիտութեան ժամանակիս : Հարցանելի է քէ զինչ վիճակ մխիքարութեան կենաց նոցին՝ եւ զինչ վախճանական ելիցն ՚ի կենցաղեա՛ : Մեռքիր ասե՞ մինչ լամ զքեզ :

Թոնի վայր մի աշխարհ իրանաքննին լիցի՛ քէ ով առփր բերութեան և վատարանութեան եկեղեցականաց . զի երէ ումեք տարակուսելի՛ ներիցի մեզ ասել նոյնինքն դասր մարդկայինս ընկերութեան՝ յառաջ վարողն անքննին զումանս անհատից ՚ի պաշտօն ծանր հոգեւորականութեան , որ զուարքնոց երկնից անգամ ոչ հաւատացաւ , եւ դնուին ուխտի անձն-ընծայութեան ՚ի նուա . այս՝ զայս առնեկ անքննարքար , եւ զինի հայնոյէ զնոսա ներանոսարքար : Մ վաճառականդ ձրի շնորհաց՝ հիմ զգործոց քոյ լինիս անբաւարար . ոչ ապաքէն տալ եւ զնելդ եր ՚ի քոյ իշխանութեան , յոր երէ վրիսկեցար ՚ի ճանաչմանն սեռին եւ զինցեր զորակ իմն խառն ընդ այլոյ , ՚չամաջըս անորութեան զքեզ իրեւ վաճառական անգետ առ այս ժամանակել :

Երեք զիտես՝ ցոյց մեզ աղաւածեմք , թէ ո՞ր ՚ի ստորին  
կամ ՚ի բարձրագոյն աստիճանաւորաց եկեղեցւոյ՝  
իմբնին վերացեալ ՚ի պատիս հոգեւորական , մինչըն  
ընտրեալ ՚ի ժողովրդենե և մատուցեալ ՚ի նոյն :  
Զայսմանէ ապացուցանէ քեզ կարգ ձեռնադրութեան  
եկեղեցականաց՝ սկսեալ ՚ի ստորագունից ցքարձրա-  
գոյն աստիճանաւորս , իմա զինջ ասէ , «Շնորմա-  
զարդ սնուրք Հայրապետ» որ ես հաստատեալ հովիր  
ծօտին Քրիստոսի , խնդրէ ՚ի քեն մայրս մեր սուրբ  
եկեղեցի՝ զի (զայս անուն) սարկաւագ ձեռնադրեցես  
մեզ ՚ի բահանայ» : Տես կարգ ձեռնադր . Երես 71 :

Աստանօր դիմառաքայաքայ եկեղեցին՝ ի տեղի ժողովրդեան՝ առնու զկոչնամդ . ապա ուրեմն եք ունիքեան անարժան պատուհան մեջաց նորին անընդեմ ի նորիքու եւ՝ ի խնդրաքուս վերամնան . եւ ոչ առ եք ոչ ժողովուրդն , անձննածայ՝ եւ անձնուրաց. ի զոր չեք արժանի կոչման յէկեղեցականուրին. ունաքարշ կոչմամբ զրկեալ եւ յայլ կոչման ազատ առայութեան , մոյորեցաւ՝ ի խոտոր զնացն կենաց. ոհնա թեզ բարոյական սպանուրին հոգեւոր ծնողի : Սպիցէ ոք քերեսա՛ թէ՝ ի նմին կարգի ձեռնալրութեան աւսանդի խրատ Գրիգոր Հռետորի , առ եպիսոպոսութեան տասներենմբ յօդուածովի՛ զորս պարտին ուշի ունիլ , եւ նախ քան զբնելն մի առ մի՛ բատ սրատու . Առաքելոյն զգնել վաղվաղակի զձեռս ՚ի զուխ ուրուք . կարդա երես 58 մինչ ց69 եւայլն : Ասիցեմք յայսմ վայրի զառակն հնուարակեալ՝ թէ ձուկն ՚ի գլխոյն ասի հոտեալ . զի եք նորին իսկ պիտիկոպոսութեան բատ մասին մեծի յիսկզբանն իման կիսասարկաւազուրենէ ցծայրազոյն աստիճան Եպիսոպոսութեան ցնուրանաւ . լինեին կոչեցեալ , ցնուանաւ . եւ բաշխեին զջնորհս սրբոյ ուխտի . ուստի բրով չափով չափեալ՝ նովին չափով չափեն նորա զայս , եւ բատ այսմ տուն Հօրին Ամենակալի՝ նորիքափուխեալ՝ ի տուն վաճառի :

Զինչ է կարգ՝ երեւ ոչ պահպանութիւն հրամանի, նույն որ եւ բռնադատի երկիրայ սպառնալեաց յանհը-ազանդաց : Անս օրինակ քեզ՝ առաջիկայդ խնդիր նորութեան նոր կարուղիկոնի՝ ցսու կարգադրու-եան օգստավիառ կայուերն մեռնաց, յամի ցեառն 836 Մարտի 14 : Կարդա յերկոտասան յօդուածոյ՝ բասներորդն, եւ ասա' զի երեւ Վրիփիցի մին' հը-ամբ է լրութիւն խնդրոյն, նարկիւ ոչ : Այո՛ յառաջ սրի կարգն, այլ ՚ի լրութեան բռվանդակի երկիրն նհնազանդութեան . զի ուր չիք կարգ զուգընթաց ովկիւդիս սաստի, անդ է տեսանել խառնակումն ա-ւանակին :

Արտաքին պատմութիւնը ազգաց եւս զնոյն գաղա-  
արեն մեզ իմաստ . զի պատմի թէ՝ Նաբուկոն Ա .  
սյաբն Դադովոյ՝ ոչ գտեալ զնարս անդորրու կա-  
տաւկարութեան երկրին , մինչ ոչ ՚ի տանէ ժողովրդ-  
ան ՚ի բանակ մարտի բացահանեալ զոգես եւ զա-  
րկիւդած Եկեղեցական : Ուստի եւ մեր որպէս  
զգ՝ ՚ի տար հորիզոնն աստի , ՚ի զուճս անկեալ ձեռ-  
ամած աղաջեմք՝ ոչ առ հոգեւորականս մէր որ ընդ  
մեր չծով սորկութեան եւ վատաքանութեան սա-  
տուալ՝ այլ առ ազատ եւ ձեռնահաս ազգակիցս ,  
ո զայապիսի հնարս ինչ մաքրութեան եւ զրոյ եկե-

